

SEEMIG
A SEEMIG – Managing Migration in South East Europe
transznacionális együttműködési projekt

„Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról”

című sajtótájékoztatójának sajtóanyaga

Központi Statisztikai Hivatal, 2014. október 15. 9:00 óra

**KÖZPONTI
STATISZTIKAI
HIVATAL**

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

I. A SEEMIG projekt

A SEEMIG a South East Europe transznacionális együttműködési program keretében, az Európai Unió és Magyarország társfinanszírozásával megvalósult stratégiai projekt. A nyolc ország tizenhét partnerintézményét összefogó SEEMIG projekt Délkelet-Európa hosszabb távú migrációs és demográfiai folyamatait, illetve humán erőforrásait vizsgálta a munkaerőpiac, valamint a nemzeti és regionális gazdaságok szempontjából. A projekt átfogóan támogatja a közsférát olyan közpolitikák és stratégiák kialakításában és kivitelezésében, amelyek jó minőségű adatbázisokon és empirikus alapokon nyugszanak. **A projekt vezető partnere a Központi Statisztikai Hivatal volt.**

A projekt magyarországi partnerei az elmúlt két és fél év során **áttekintették** a nemzetközi, nemzeti és helyi **adatrendszereket**, amelyek a migrációs, munkaerőpiaci és humán tőkével kapcsolatos statisztikák összeállításához szükséges adatokat generálják. Ezen adatrendszerek szakértői értékelése nyomán a projekt magyarországi partnerei: a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet (NKI) és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának munkatársai külső szakértők bevonásával **elkészítették az említett adatrendszerek reformjavaslatait**, amelyeket a www.seemig.eu honlapon hamarosan elérhető angol és magyar nyelvű dokumentumok tartalmazznak.

II. A SEEMIG elemzés háttere

A SEEMIG projekt 2012 júniusában indult. A projekt indulásakor látható volt, hogy mind a hazai, mind a regionális migrációs statisztika nagyon komoly nehézségekkel küzd. A migráció mérése a jelenség természeténél fogva minden nemzeti alapú statisztikai rendszer számára komoly kihívás, hiszen egy transznacionális kapcsolatnak csak az egyik oldalát tudjuk nyomon követni. Ez a megfigyelés pedig rendkívüli módon korlátozott, különösen az elvándorlás tekintetében. **A magyarországi elvándorlás mérése különösen nehéz kérdésnek bizonyult, több okból is:**

- Hazánk az Európai Unióba és a schengeni övezetbe való belépésével megadta állampolgárainak az Európán belüli szabad mozgás lehetőségét. Ennek következtében az elvándorlás korábbi szigorú nyilvántartása megszűnt, **a hivatalos regiszteradatokban a kijelentkezők száma kezelhetetlenül alacsony volt és az is maradt.** Így minden vándorlási egyenleg (ki- és bevándorlás egyenlege) is megbízhatatlan volt és maradt ezen adatforrások alapján.
- A kivándorlók kijelentkezésénél pontosabb képet adnak a **tükörstatisztikák**, vagyis a bevándorlókat fogadó országok statisztikái. Ezek fontos adatforrások, de az adatok **összesítése még az EU-n belül is hiányos** (az eltérő definíciók és más harmonizálási problémák miatt), az Európán kívülre irányuló kivándorlás mérése pedig megoldhatatlan ezzel a módszerrel.
- **Az ENSZ, az OECD és a Világbank globális migrációs mátrixai** is fontos kiindulópontok, ám ezek nem állampolgárság, hanem születési ország szerint kezelik az adatokat. Ez azért torzítja az adatokat, mert a nagyon régen, akár kisgyermekként elvándoroltak is benne vannak az aggregált létszámban, mint például 1956-ban emigrált magyarok, így ezek inkább csak a Magyarországhoz egykor kötődő, tágran értelmezett **diaszpóra nagyságának becsléseként kezelhetők.** Ez fontos összehasonlítási alap lehet, illetve a diaszpóra nagysága kihat a migráció folyamatára, mégis közpolitikai szempontból töredékes információt jelentenek.
- A további megvizsgált **becslési eljárások** hiába voltak kreatív próbálkozások, **nem voltak validálhatóak módszertani szempontból.**

A SEEMIG projekt komplex kísérletbe kezdett. Egyrészt az egész térségben értékelte a **migráció szempontjából releváns adatrendszereket**, és stratégiát állított elő ezek fejlesztésére. Másrészt egy innovatív módszerrel a projekt szakértői csapata **létrehozott egy kivándorlókról kérdező kérdésblokkot**, amit a **KSH által rendszeresen elvégzett nagymintás** (mintegy 30 ezer háztartásban lekérdezett), **reprezentatív munkaerő-felméréshez (MEF) csatoltak** a 2013. I. negyedévi felvétel során.

Az adatok tehát a 2013. eleji állapotokat tükrözik, és az adatszolgáltatók a jelenség természetéből adódóan nem a kivándoroltak, hanem itthon maradt család- és háztartástagjaik voltak. Ez a felmérés (**SEEMIG pilot-survey**) a MEF szokásos célsokaságán (magyarországi magánháztartások itthon vagy külföldön élő tagjai) túl ezen háztartások jelenleg külföldön élő korábbi tagjairól, illetve a háztartástagok elvándorolt testvéreiről is gyűjtött adatokat. A projekt nemzetközi és összehasonlító jellege miatt nem csupán Magyarországon, de Szerbiában is készült egy felmérés az onnan kivándorlókról, ugyanezzel a módszertannal.

A SEEMIG pilot survey egy másik kérdezéssel (NKI *Életünk fordulópontjai* c. kutatása, lásd alább) együtt már nagyon fontos információkhoz juttatott bennünket mind az elvándorlás nagysága, mind pedig annak összetétele szempontjából. **A kérdezés, az ellenőrzés és az adatfeldolgozás menete a következő volt** Magyarországon és Szerbiában:

- **2013. I. negyedév: a MEF-SEEMIG kérdésblokk lekérdezése** nagy, reprezentatív mintán, az itthon maradt család- és háztartástagoktól.
- 2013. június–augusztus (Szerbia: október–november): internetes és telefonos utánakérdezés az elvándorlóknak. Ez az alacsony válaszadási hajlandóság miatt sikertelennek bizonyult.
- 2013 decemberéig folyamatosan: adattisztítás; elsődleges adatelemzés, súlyozás és módszertani problémák megoldása.
- 2013. október–november: a felderült módszertani nehézségek miatt a projekt ellenőrző kérdezést végzett a TÁRKI segítségével.
- 2014 I. negyedéve: módszertani elemzések elvégzése és megjelentetése.
- 2014. április–június: a népszámlálás, a GKI adatfelvétel, az NKI *Életünk fordulópontjai* c. adatfelvétele, a TÁRKI ellenőrző modulja és a SEEMIG pilot survey adatainak szakértői összevetése Magyarországon. Eredmény: amennyire ez a külső adatforrásokkal való összevetésekből megállapítható, a SEEMIG pilot survey statisztikai szempontból megfelelő összetétel adatokat mutat.
- 2014. május–augusztus: a magyarországi adatok összevetése a szerbiai tapasztalatokkal.
- 2014 szeptembere: végső becslési eljárások kidolgozása.
- **2014. október 15: az adatok nyilvános közzététele** a SEEMIG záró konferenciájához kötve.

III. A Magyarországról kivándorolt, külföldön élő népesség számának becslési eljárása

A fentebb már részletezett okok miatt a külföldön élő, Magyarországról kivándorolt magyar állampolgárok számára vonatkozó regiszteradatok nem pontosak, és ez a probléma a jelenség természete miatt az egész világon általános. **A SEEMIG projekt mellett, hogy áttekintette a rendelkezésre álló adatforrásokat és a pilot survey keretében kísérletet tett az itthon**

maradt háztartástagok válaszai alapján **megbecsülni a kivándoroltak számát**, legfontosabb jellemzőit, **más adatforrásokat is igyekezett bevonni a becslés pontosságának növelése érdekében.**

A különböző adatforrások, adatfelvételek eredményeit, módszertanait áttekintve megállapítható, hogy **a kivándoroltak számának, valamint összetételének a becsléséhez érdemes külön eljárást alkalmazni.** Más módszerrel lehet ugyanis a legpontosabban megbecsülni, hogy hányan vándoroltak ki összesen Magyarországról, mint azt, hogy melyek a kivándorlók legfontosabb jellemzői (pl. életkor, iskolai végzettség, célország).

Az áttekintett adatforrások közül a SEEMIG pilot survey mellett az NKI ÉF-modult és az ESR (Európai Statisztikai Rendszer) országainak tükröstatistikáit találtuk a leginkább használhatónak, így a becslést ezek alapján végeztük el.

1. **A SEEMIG pilot survey** lehetőséget adott arra, hogy a MEF kiegészítő moduljában az itthon maradt háztartástagokat kérdezzük azon 15–74 éves kivándoroltakról, akik a kérdezéskor vagy azt megelőzően a háztartás tagjai voltak, illetve a háztartástagok kivándorolt testvéreiről is kértünk információkat. Tehát csak azokról a kivándoroltakról szereztünk tudomást, akiket a család- és háztartástagjaik megneveztek. Ezért a SEEMIG pilot survey összességében feltételezhetően alulbecsüli a régebben kivándoroltak számát. A külföldön élő magyarok legfontosabb jellemzői (pl. életkor, iskolai végzettség, célország) szerinti összetételére ugyanakkor megbízható becslést tesz lehetővé.

A kutatás releváns eredményei az 1989 és 2013 között kivándoroltakra a következők:

- **a kivándorolt 15–74 évesek 88%-a esik a 18–49 éves korosztályba;**
 - **a kivándoroltak legalább 81%-a egy évnél régebben hagyta el Magyarországot.**
 - **a több mint egy éve kivándoroltak legalább 20%-a az Európai Unión kívülre távozott.¹**
2. **A Népszéktudományi Kutatóintézet Életünk Fordulópontja adatfelvételének egy kiegészítő modulja (NKI ÉF-modul) azt vizsgálta, hogy a KEK-KH személyi adat- és lakcímnnyilvántartásában szereplő személyek a bejelentett állandó lakcímükön élnek-e, vagy más magyarországi címen, vagy esetleg pedig külföldön.** Ezt a nyilvántartásból véletlenszerűen kiválasztott lakcímek személyes felkeresésével, ún. **lakcímbejárással** végezték el a kérdezőbiztosok.
- **A kutatás megállapította, hogy 335 ezer olyan 18–49 éves személy szerepelt 2013 elején a nyilvántartásban, aki életvitelszerűen nem Magyarországon élt. (További részletekért lásd: Korfa, 2013. július; XIII. évfolyam 3. szám.)²**

¹ A SEEMIG pilot survey az adatfelvétel technikájából kifolyólag feltehetően alulbecsüli a régebben kivándoroltakat, ami által torzíthat a frissebben kivándoroltak javára. Ez alapján felülbecsüli például az egy éven belül kivándorlókat és az Európai Unió tagállamaiba távozókat.

² A személyi adat- és lakcímnnyilvántartásban nem szerepelnek az 1990 előtt kivándorolt személyek. Nem tartalmazza továbbá azt a 12 407 személyt, akik megszüntették magyarországi lakcímüket és elmúltak 18 évesek 2013-ban. Tartalmazza viszont azokat, akik valójában sosem éltek Magyarországon, de magyar állampolgárságuk mellett magyarországi lakcímmel is rendelkeznek. Az ő pontos számuk ismeretlen, de legfeljebb 12 624 fő lehet, mivel ennyien létesítettek magyarországi lakcímet külföldön született magyar állampolgárként, és töltötték be a 18. életévüket 2013-ra.

3. A **fogadó országok tükörstatisztikái** alapján szintén becsülhető a külföldi országokban élő magyar állampolgárok száma és összetétele. Sajnos azonban csak az Európai Statisztikai Rendszerbe (ESR) tartozó országok³ esetében rendelkezünk releváns információval. Ezen információkat az Európai Bizottság statisztikai főigazgatósága, az **Eurostat** gyűjti és rendszerezi, az információit azonban a tagállamoktól kapja, amelyek nem minden esetben használnak azonos definíciót a be- és kivándorlás meghatározására. Problémát okozhat az is, hogy az állampolgárság mellett nincs információnk a migránsok előző tartózkodási országáról. Ez Magyarország esetében azért vezethet jelentős torzításokhoz, mert a születési helyükről – Magyarország érintése nélkül – más országba vándorolt, és az **egyszerűsített honosítással állampolgárságot szerzett külhoni magyarok** is megjelenhetnek ezekben a számokban, amennyiben csak az állampolgárság szerinti adatokat vesszük alapul. Mindezek figyelembe vételével mégis fontos támpontot adhat a tükörstatisztikák összegzése.

- **Az Európai Unió tagállamainak magyar állampolgárokra vonatkozó adatai azt mutatják, hogy Magyarországon kívül az ESR-országokban 280 ezer magyar állampolgár élt 2013-ban.**⁴

Mint látható, a fent tárgyalt adatforrások közül az NKI ÉF-modul és a tükörstatisztikák alkalmasak a kivándorlók megadott csoportok létszámának meghatározására (18–49 évesek időkritérium nélkül, illetve az ESR országok területén több mint 1 évig élő teljes kivándorolt magyar népesség), míg a SEEMIG pilot survey a kivándoroltak összetételére enged következtetni.

Az 1989 utáni teljes magyar emigráció feltérképezéséhez szükséges a három adatforrás kombinált használata. A fent említett adatforrásokat két különböző úton is megpróbáltuk felhasználni a kivándoroltak számának becsléséhez, és mindkét úton hasonló eredményre jutottunk.

Módszer A

Kiindulópontnak az NKI ÉF kutatást tekintettük, ami alapján megállapítható, hogy 2013 elején, a megadott kritériumok szerint 335 ezer 18–49 éves magyarországi lakcímmel rendelkező, magyar állampolgár élt külföldön. Az ezzel a megfigyelési időponttal egybevágó SEEMIG pilot survey korcsoport eloszlásait (a kivándorolt 15–74 évesek 88%-a 18–49 éves) alapul véve feltételezhető, hogy 381 ezer volt a 15–74 éves kivándoroltak száma.

A 2013-ra vonatkozó tükörstatisztikák azt mutatják, hogy a 15 évesnél fiatalabb és 74 évesnél idősebbek együttes aránya a teljes emigrált magyar népességben 10%. Ez alapján feltételezhető, hogy összesen 424 ezer kivándorolt magyar állampolgár él a világon, függetlenül attól, hogy mikor mentek ki és mennyi ideig maradnak ott. Ugyanakkor a SEEMIG pilot survey eredményei azt mutatják, hogy a kivándorlók legfeljebb 19%-a 1 éven belül hagyta el Magyarországot. **Tehát az A módszer alapján elmondható, hogy az elvándorolt magyarok legalább 81%-a, azaz legalább 343 ezer fő az, aki több mint egy éve él Magyarországon kívül.**⁵

³ EU és EFTA tagállamok.

⁴ Adatok forrása: Eurostat, UK Population Survey.

⁵ A 862/2007/EK rendelet szerint a kivándorlás „az a cselekmény, amely során a korábbi szokásos tartózkodási helyét az egyik tagállamban elhagyó személy azt egy másik tagállamba teszi át legalább 12 hónapos, vagy

Módszer B

Az ESR-országok tükörstatisztikái (az Eurostat és a UK Population Survey adatai) azt mutatják, hogy 280 ezer magyar állampolgár élt 2013-ban Magyarországon kívül, az ESR országok területén. Ők egy éven túl tartózkodtak vagy kívántak tartózkodni a befogadó országban⁶. A SEEMIG pilot survey megmutatta, hogy a több mint egy éve kivándoroltak legfeljebb 80%-a vándorolt az Európai Unió tagállamaiba, míg legalább 20%-nak azon kívüli a célországa. **Tehát az B módszer alapján megállapítható, hogy az EU-n kívül még 70 ezer emigráns él, vagyis összesen 350 ezer fő.**

A fentiek alapján, a három adatforrás együttes felhasználásával, a két módszer – egymáshoz közeli – eredményeinek figyelembe vételével megállapítható, hogy:

2013 év elején nagyságrendileg 350 ezer olyan kivándorolt magyar élt a világban, akik 1989 után, és legalább egy évvel a felmérés előtt hagyták el Magyarországot.

Megjegyzés

A közreadott becslés egyszeri becslésnek tekinthető és jelen pillanatban nem oldja meg a kivándorlók szám folyamatos nyomon követésének problémáját, illetve nem kapcsolható össze az éves település szintű népesség továbbvezetéssel. A SEEMIG projekt keretében létrejövő akcióterv és stratégia részletes ajánlásokat fogalmaz meg a kivándorlás pontosabb monitorozásához szükséges lépésekről. Ezek egyike, hogy érdemes lenne a jövőben két külön felvétellel tisztázni egyrészt az elvándorlói szám nagyságát, másrészt annak összetételét egy ismétlődő, a SEEMIG módszerén alapuló összetétel-vizsgálattal.

IV. A kivándorlók társadalmi és gazdasági összetételének jellegzetességei: a SEEMIG pilot survey eredményei

A SEEMIG pilot survey, a fentiekben már ismertetett módon a MEF-hez kapcsolt kérdőív segítségével mérte fel mintegy 30 000 háztartásban a külföldön élő háztartástagok, a külföldön élő volt háztartástagok és a háztartástagok külföldön élő testvéreinek tulajdonságait. Ilyen módon **eddig példátlanul nagyszámú külföldön élő magyarról gyűjtöttünk az eddigiekénél részletesebb adatokat.**

Vizsgálati eredményeink értékelése több fontos tanulsággal szolgált. Nyilvánvalóvá vált egyrészt, hogy **a kivándorlás meglehetősen érzékeny téma, sokan vonakodnak adatokkal szolgálni külföldön élő hozzátartozóikról.** Ez a tény egyrészt erősen megnehezítette az adatfelvételt, másrészt pedig arra vezetett, hogy vizsgálatunk egyik nagy célkitűzését – vagyis a beazonosított migránsokhoz elérhetőséget (telefonszámot vagy email címet) kérve körükben közvetlen adatgyűjtést folytathassunk – csak nagyon korlátozottan, szűk körben tudtuk megvalósítani.

Valószínűleg legalább részben a válaszadók körében tapasztalt bizalmatlanság az oka annak is, hogy az itthoni háztartásokban végzett adatfelvételünk során a reálisnál kisebb számú kivándorlóról sikerült információt gyűjtenünk. **A SEEMIG pilot survey alapján becsült**

várhatóan legalább ilyen hosszú időtartamra.” A SEEMIG-adatfelvétel nem tette lehetővé a várható időtartalomra vonatkozó adatok felvételét, mivel nem közvetlenül a kivándorolt volt a válaszadó.

⁶ Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a vissza- vagy továbbvándorlás számbavétele alulbecsült lehet. Az állampolgárságra vonatkoztatott adat nem tartalmazza azokat a magyar kivándorlókat sem, akik időközben megszerezték a befogadó ország állampolgárságát.

kivándorlós szám ugyanis alacsonyabb annál, mint amennyit más adatforrások alapján becsülhetünk.

Ugyanakkor elemzéseink azt mutatják, hogy az elért kivándorlók összetétele a legtöbb lényeges ponton egybeesik azzal, amit előzetes ismereteink alapján várhattunk. Összehasonlítva eredményeinket a népszámlálás, az NKI ÉF és a tükröstatistikák összetételadataival, arra jutottunk, hogy a legtöbb – vizsgálható – szempontból a SEEMIG pilot survey azokhoz kellően hasonló mintával szolgált. Ennek alapján úgy ítéljük meg, hogy **a SEEMIG pilot survey adatok jól használhatók a kivándorlók – és különösen a közleműltban elköltözött migránsok – összetételének leírására.** Ennek megfelelően a következőkben a kivándorlók összetételét mutatjuk be a SEEMIG pilot survey által mért társadalmi és demográfiai jellemzők, valamint migráns életútjuk egyes sajátosságai szerint.

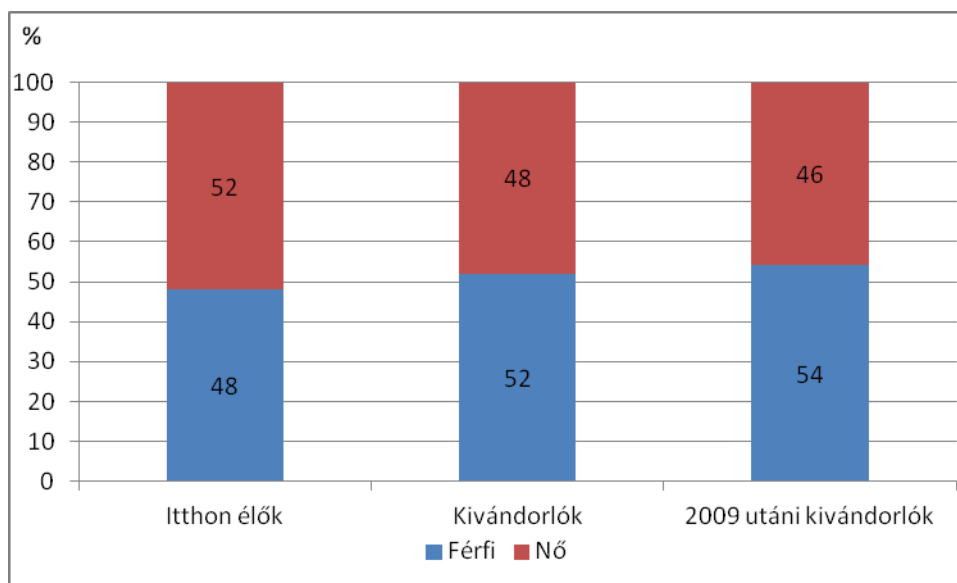
Kit tekintünk migránsnak?

A SEEMIG pilot survey azokat a személyeket tekintette migránsnak, akik a kérdés idején életvitel szerűen külföldön tartózkodtak, tehát igaz volt rájuk, hogy idejük nagyobb részét egy másik országban töltik. Vizsgálatunk a 15–74 éves népességet fedte le. Összesen 1908 személyt azonosítottunk ilyen módon és közülük 1430-ról rendelkezünk részletesebb adatokkal. Ezeket az adatokat közvetett úton, tehát itthon maradt rokonoktól, háztartástagoktól gyűjtöttük.

Kiből lesz migráns?

Adataink lehetővé teszik, hogy a külföldön élő népesség összetételét összehasonlítsuk a magyarországi háztartásokban élő 15–74 éves népesség összetételével. Megállapítható, hogy a külföldre költöztek között minimális mértékben nagyobb a férfiak aránya, mint az itthon maradottak között.

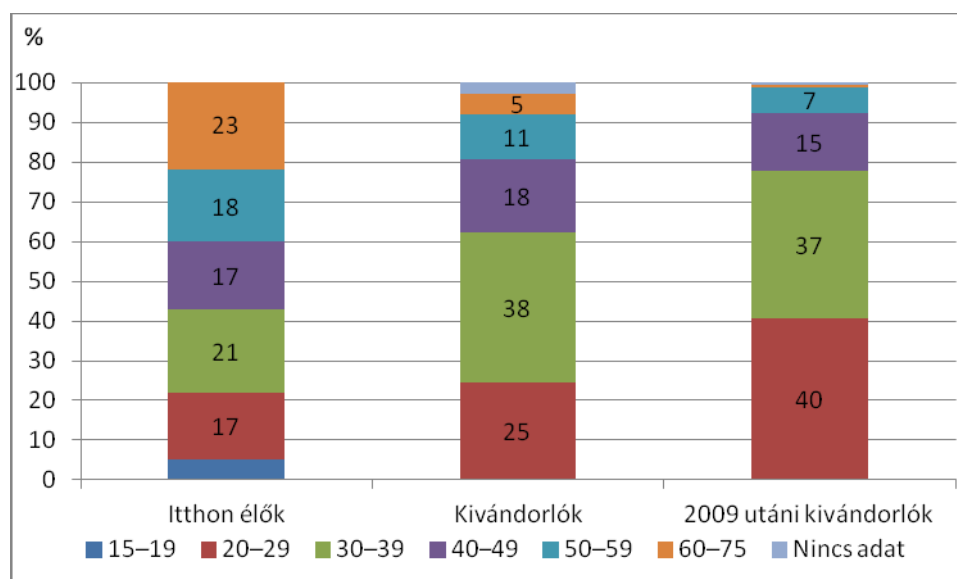
1. ábra. A kivándorlók nemek szerinti megoszlása az itthoni lakossággal összehasonlítva

Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

Külföldre túlnyomó részt a fiatal korosztályok tagjai költöznek: a migráns magyarok 25%-a 30 év alatti, 63%-a még nem érte el a 40 éves kort. További 18% tartozik negyvenes korosztályba, 11% az ötvenesek közé, míg a 60 feletti aránya mindössze 5%-os. Ezek az arányok jelentősen eltérnek az itthoni lakónépesség kor megoszlásától, amit jól jeleznek az átlagos életkor értékek is. Ez a 15–74 éves migránsok körében 38, az itthon élők között 45 év.

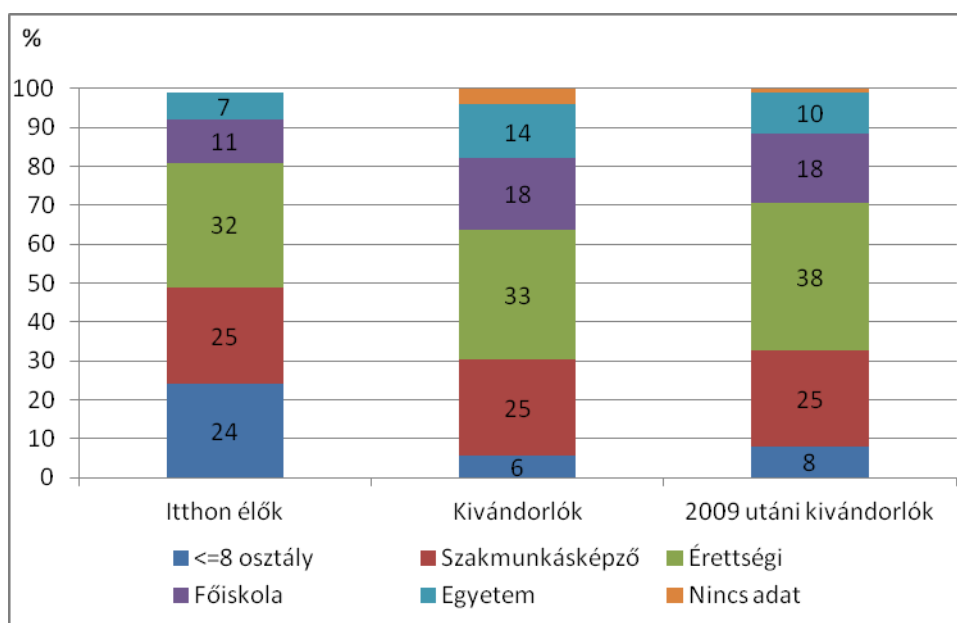
2. ábra A kivándorlók megoszlása életkori csoportok szerint az itthoni lakossággal összehasonlítva

Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

A migráció munkaerőpiacra gyakorolt hatása szempontjából alapvető fontosságú a kivándorlók iskolai végzettség szerinti összetétele. **Adataink egyértelműen jelzik a kivándorlók átlag feletti iskolai végzettségét és a diplomások koncentrációját körükben.** Míg az itthon élő lakosság körében a 8 általánost, vagy annál kevesebbet végzetek aránya 24, addig a kivándoroltak között ez az érték 6% csupán. A többlet kisebb mértékben az érettségizettek, nagy arányban viszont a diplomások körében jelentkezik: **a diplomások aránya az összlakossághoz képest a kivándoroltak között jelentősen magasabb (18 vs. 32%).**

3. ábra A kivándorlók megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint az itthoni lakossággal összehasonlítva

Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

Hová mennek?

A Magyarországról elvándoroltak döntő többsége az Európai Unió államaiban, azon belül is Németországban, Nagy-Britanniában, illetve Ausztriában él. Említésre méltó még a Hollandiába költözöttek mintegy 4%-os aránya is. Ez teljes összhangban van a tükröstatistikai adatokkal, bár arányait tekintve a SEEMIG pilot survey több Nagy-Britanniában élőlt talált meg, mint amit a brit Annual Population Survey (Nagy-Britannia esetében ezzel pótoljuk a hiányzó tükröstatistikát) jelez. Európán kívül a leggyakoribb célállomás az Amerikai Egyesült Államok. Nagyobb arányban élnek még magyar kivándorlók Ausztráliában, Kanadában, Belgiumban, Svájcban, Dániában, Spanyolországban, Finnországban, Írországban, Olaszországban, Norvégiában, Svédországban és Izraelben.

Az elmúlt évtizedek során sokat változott a jellemző célországok súlya a kivándorlásban. Adataink híven tükrözik, hogy **a Németországba való kiáramlás** – bár a történelmi kapcsolatok folytán mindig kiemelt célpontnak számított az ország – **2010 után vált különösen jelentőssé**, miután 2011 májusával szabaddá vált a munkaerő-áramlás a két ország között. **Nagy-Britannia** viszont közvetlenül a 2004-es EU-csatlakozás után lehetővé tette a szabad munkaerőmozgást – ennek megfelelően **relatív súlya inkább a 2000-es évek közepe táján volt kiemelkedő, bár azóta is igen magas szinten stabilizálódott.** **Ausztria** Németországhoz hasonlít annyiban, hogy **relatív jelentősége 2009 után nőtt meg.**

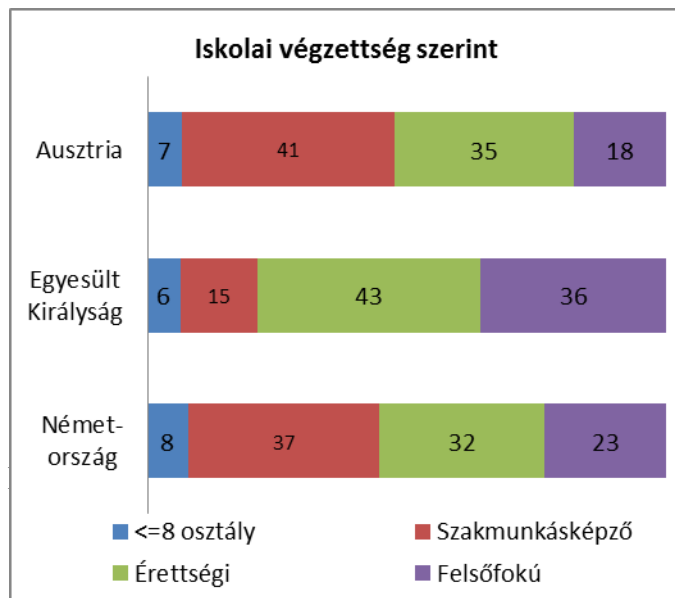
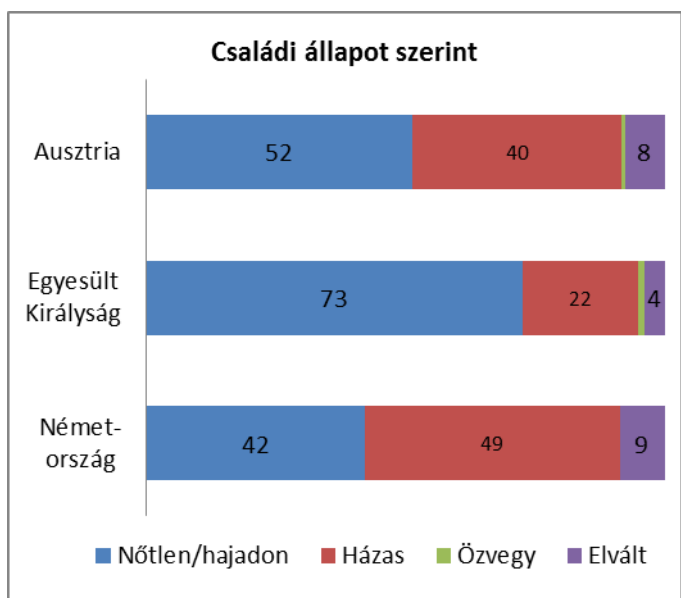
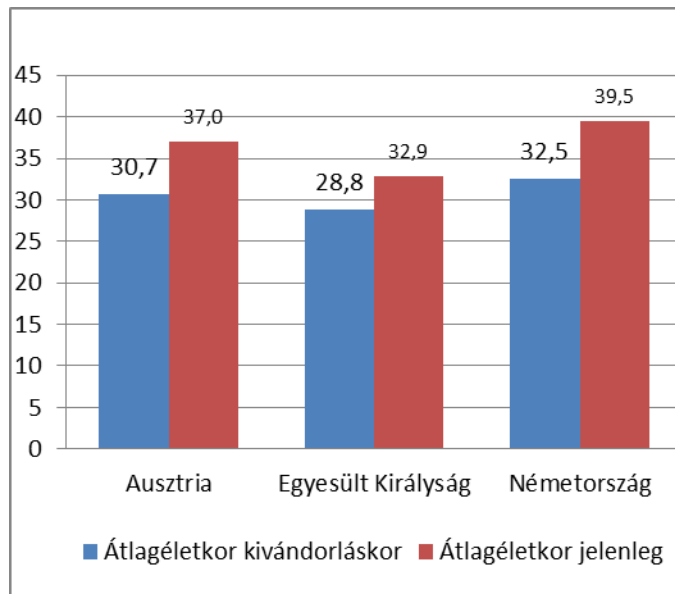
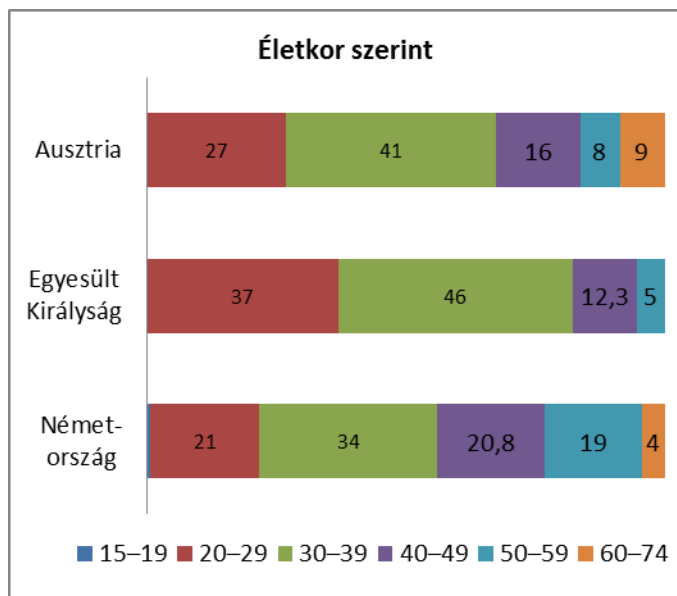
Ausztriával kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy **valójában jóval nagyobb szerepet tölt be a magyar népesség külföldi munkavállalásában, mint ahogyan azt adataink tükrözik. Nyugati szomszédunk ugyanis nagyarányú, munkavégzési célú ingázásnak a célpontja** – a nagy rendszerességgel (akár napi szinten) ingázó népesség azonban elemzésünkben nem jelenik meg külföldön élőként. Hollandia, amely a negyedik leghangsúlyosabb EU-s célországként szerepel a felmérésben (ahogyan a tükröztatisztikákban is), a 2000-es évek második felében került a kiemelkedő célországok közé a magyar kivándorlók körében. Ahogyan az Európán belüli, és azon belül is az Unióhoz tartozó célországok súlya növekedett a magyar kivándorlás alakulásában, úgy csökkent a tengeren túli országoké.

Adataink három célország magyar bevándorlóinak részletes összehasonlítását teszik lehetővé: a Németországban, az Ausztriában és a Nagy-Britanniában élőkét. **E három kiemelt célország markánsan eltérő népességet vonz Magyarországról. Németországban kiemelkedően magas, kétharmados a férfiak aránya** – ez az eredményünk összhangban van a tükröztatisztikák vonatkozó adataival. Ettől nem független, hogy kiemelkedő itt a **szakmunkás** végzettséggel oda költöző magyarok aránya (37%) miközben átlag alatti a felsőfokú végzettségüké (23%). Az ott élő magyar bevándorló átlagéletkora 39 év, körülbelül megfelel a teljes kivándorolt népesség átlagának.

Ausztria esetében eredményeink szintén férfidominanciát mutatnak, annak ellenére, hogy a tükröztatisztikák szerint éppen a nők vannak többségben az ottani magyar bevándorlók között. Az ellentmondást magyarázhatja, hogy a nők nagyobb arányban vállalnak ott munkát legálisan, elvégezve a hivatalos regisztrációt. Németországhoz hasonlóan Ausztria is kiemelkedő mértékben vonzza a **szakmunkásokat**: az itt élő magyarok 41%-ának van szakmunkás végzettsége. A nyugati szomszédunknál élő magyarok életkora megfelel a kivándorlók átlagának mind a felvétel idején, mind a kivándorlaskor mérve.

A három kiemelt célországba vándorlók – de az „átlagos” magyar kivándorlók közül is – a **Nagy-Britanniába települők sajátos demográfiai összetételű csoportot képeznek.** Az ide költöző magyarok különösen **fiatalok**: az adatfelvételkor átlagéletkoruk mindössze 33 év volt, kiköltözésük idején pedig mindössze 29 évesek voltak. **Túlnyomó részük nőtlen vagy hajadon.** Eltérően a németországi és az ausztriai bevándorlóktól, körükben meglehetősen kevés a szakmunkás (15%), viszont **sok az érettségizett (43%) és a diplomás (36%).** Lényegében azonos arányban találunk közöttük férfiakat és nőket.

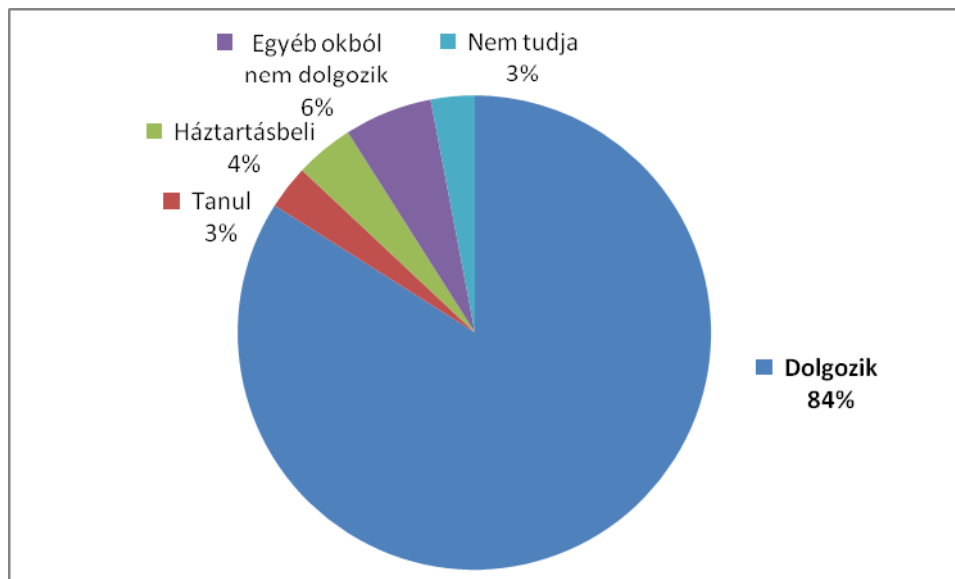
4. ábra A Németországban, Ausztriában és Nagy-Britanniában élő kivándorlók összehasonlítása

A külföldre költözött magyarok túlnyomó többsége dolgozik (84%), mások tanulnak

(3%), háztartásbeliként otthon vannak (4%), vagy egyéb okból nem végeznek kereső tevékenységet (6%). (3. tábla). Időben hozzánk minél közelebb kivándorolt csoportról van szó, annál magasabb a dolgozók (és kissé a tanulók) részaránya, míg a háztartásbeli, gyereket nevelőké az 1990-es években kivándoroltak körében magas leginkább, az egyéb okból (véltetően nyugdíjasként) nem dolgozóké pedig a rendszerváltás előtt elköltözők körében.

5. ábra A kivándorlók megoszlása fő tevékenységük szerint

Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

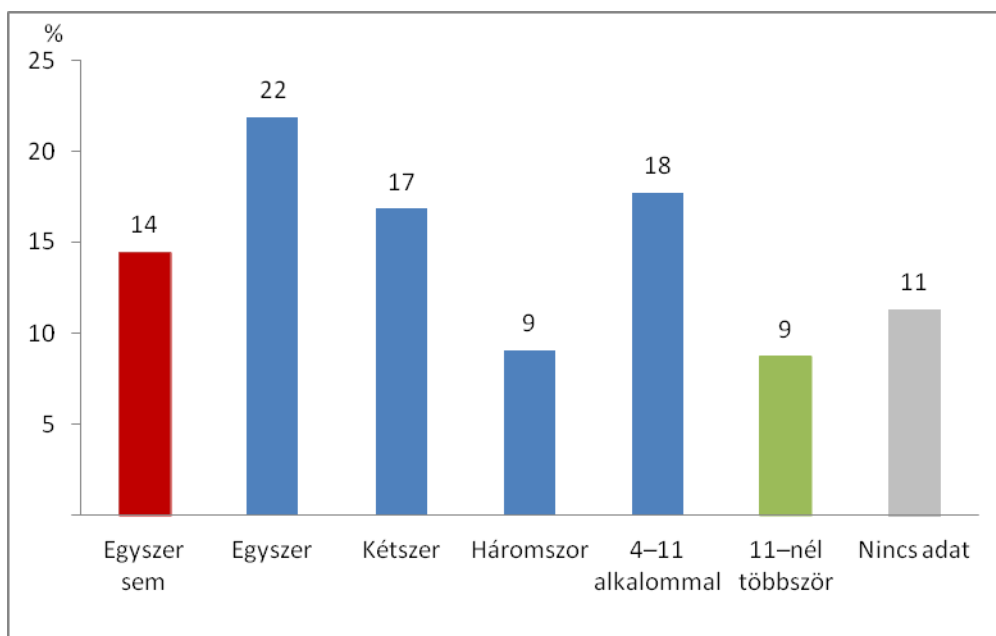
Kapcsolat az itthon maradókkal

Adataink szerint **a legalább egy éve külföldön tartózkodó magyarok többsége intenzív kapcsolatokat ápol a Magyarországon maradottakkal.** Amikor azonban az erre vonatkozó eredményeket értékeljük, nem szabad elfelejtenünk, hogy vizsgálatunkkal a kint élőknek egy szelektált csoportját értük el, hiszen nagyobb esélye volt a mintánkba kerülnie azoknak, akik ténylegesen fenntartanak valamilyen kapcsolatot Magyarországon élő személyekkel és rájuk ma is mint volt, vagy jelenlegi háztartástagra tekintetnek, vagy pedig valamelyik testvérük él itthoni háztartásban.

A legalább egy éve külföldön élő népességnek **csupán 14%-áról derült ki, hogy a vizsgálatot megelőző egy évben egyáltalán nem járt Magyarországon** (6. ábra). Ez az arányszám még ennél is alacsonyabb a fiatalok és a tanulók között. Nem meglepő, hogy minél kevésbé régen hagyta el valaki az országot, annál nagyobb gyakorisággal tér haza, mint ahogyan az sem, hogy a tengerentúlon élők körében kiemelkedően magas azok aránya, akik egyáltalán nem jártak Magyarországon az elmúlt egy évben.

A kifejezetten gyakori, legalább havi rendszerességű hazatérés egyfajta **ingázásra** enged következtetni. Ez ritkásabb ugyan, mint a naponta való vándorlás, inkább heti / kétheti / havi / sűrűségű, és a **teljes migráns népesség 9%-ában** tapasztaljuk. Az ingázásnak ez a formája **különösen az Ausztriában élők körében gyakori: közülük 30% jár haza ilyen rendszerességgel.**

6. ábra Hányszor járt Magyarországon az elmúlt évben? A legalább egy éve külföldön élők körében, %

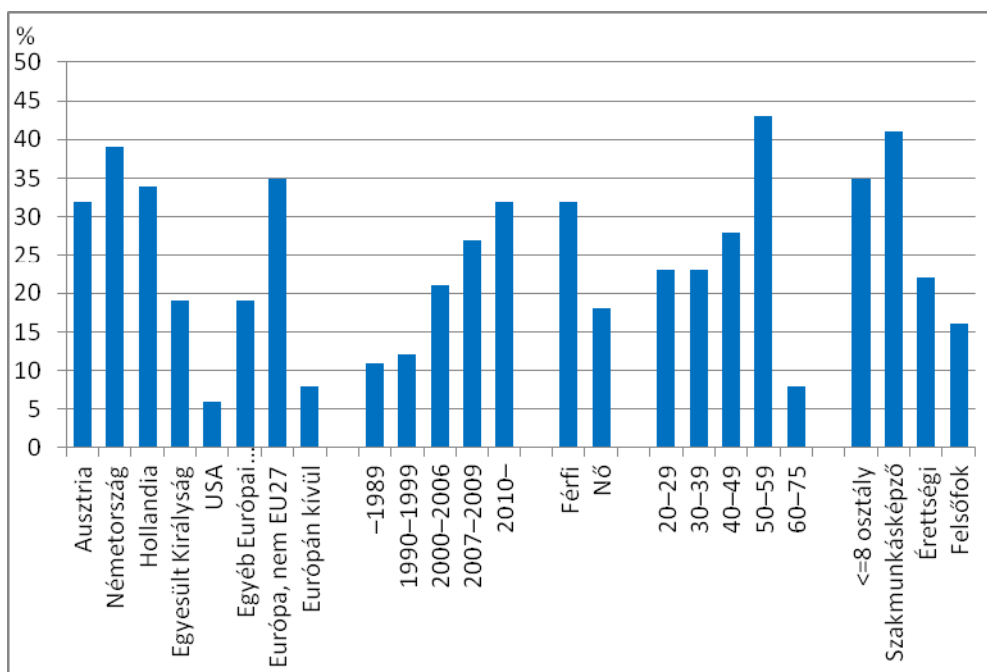

Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

A migráció kapcsán felmerülő egyik alapvető kérdés a kibocsátó ország szempontjából a hazautalásokra vonatkozik. Vajon támogatják-e a külföldre költözők az otthonmaradókat anyagilag, és azt milyen mértékben teszik? Az ilyen módon az országba kerülő jövedelem a kibocsátó országban hozzájárul a fogyasztás növekedéséhez, jó esetben beruházásokat is generálhat. A dolog jellegéből adódóan azonban igen korlátozottan rendelkezünk adatokkal a témáról.

A SEEMIG pilot survey eredményei szerint a külföldre költözött magyarok 25%-a juttat haza rendszeres pénzbeli támogatást. Az arány ennél magasabb a 2009 után kiköltözöttek körében (32%). Egyértelműen a férfiak azok, akik egy hazai háztartást támogatva élnek külföldön: körükben 32%-os a támogatást küldők aránya. Életkort tekintve inkább az idősebb korosztályokra jellemző inkább ez a magatartás: a 40-49 évesek 28, az 50–59 éves korosztály tagjainak 43%-ánál találkozunk vele. Iskolai végzettség szerint pedig elsősorban a kevésbé iskolázottak: a legfeljebb 8 általánost végzettek (35%), valamint a szakmunkások (42%) küldenek haza pénzt. Sajnos adatainkból nem derül ki, hogy ki az, aki családját hátrahagyva, kifejezetten pénz-hazajuttatási céllal hagyta el az országot, és ki az, aki családjával együtt távozott. Valószínűsíthető azonban, hogy az iskolázottak körében gyakoribb a családdal együtt való elvándorlás, valamint az is, hogy viszonylag jobb módú családtagokat (szülőket) hagytak maguk után, akik kevésbé szorúlnak rá a támogatásukra. Célország szerint kiemelkedő a hazaiakat támogatók aránya Németországban (39%), Hollandiában (35%) és az Ausztriában élők (32%) között. A fordított irányú kapcsolat, amikor a külföldön élő kap támogatást az itthoniaktól, ennél jóval ritkább (4%) és érthető okból a tanulók között (49%) fordul elő a leginkább.

7. ábra A magyarországi háztartást anyagilag támogatók aránya a kivándorlók különböző csoportjaiban. %

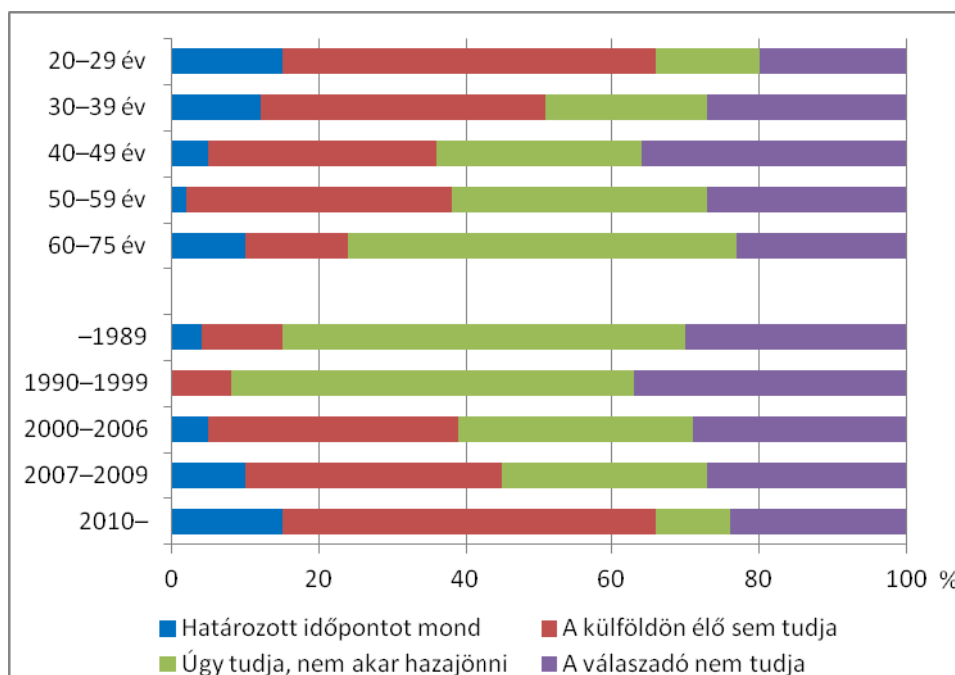
Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

Hazatérési szándékok

Vizsgálatunkban azt is megpróbáltuk megtudni az itthon maradt család- és háztartástagoktól, hogy tudomásuk szerint szándékozik-e hazatérni külföldön élő ismerősük. Érthető okból ez az a kérdés, amelynél a legnagyobb arányban (19%) jelezték a kérdezettek azt, hogy nem tudnak rá válaszolni, nincsen elegendő információjuk a válaszadáshoz. Ezzel együtt figyelemre méltó, hogy az eseteknek csupán **10%-ában tudtak határozott**, időponthoz vagy legalább körülbelüli időintervallumhoz köthető **hazatérési szándékról beszámolni**. A legtöbb esetben azt a választ kaptuk, hogy a kérdezett tudomása szerint maga **a külföldön élő személy sem tudja, haza akar-e térni, illetve mikor tenné ezt (37%)**, míg **25%** határozottan úgy nyilatkozott, hogy szerinte a külföldön élő háztartástagjának-, rokonának **nincsenek hazatérési szándékai**.

Az adatok alapján az látszik, hogy **minél régebben él valaki külföldön, annál valószínűbb, hogy már nem szándékozik hazatérni**. A 2009 után kiköltözőkre viszont inkább a bizonytalanság a jellemző (51%), és csupán 10%-ról valószínűsíthető, hogy egyáltalán nem tervez hazatérést. Az, hogy nem terveznek hazatérést, elsősorban az Amerikában élőkre jellemző (57%), kisebb mértékben a németországiakra, és az Angliában élőkre is (21 és 22%). Az idősebb emberek, ha már egyszer kiköltöztek, kevésbé terveznek visszajönni, míg a fiatalokra inkább a bizonytalanság a jellemző: a huszonévesek fele még nem határozott, míg 14-14% azoknak az aránya, akik pontos hazatérési tervvel rendelkeznek, de azoké is, akik (véltetően) úgy döntöttek, nem térnek már haza.

8. ábra Hazatérési szándékok a kivándoroltak egyes csoportjaiban, %

Készítette: Blaskó Zsuzsa, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

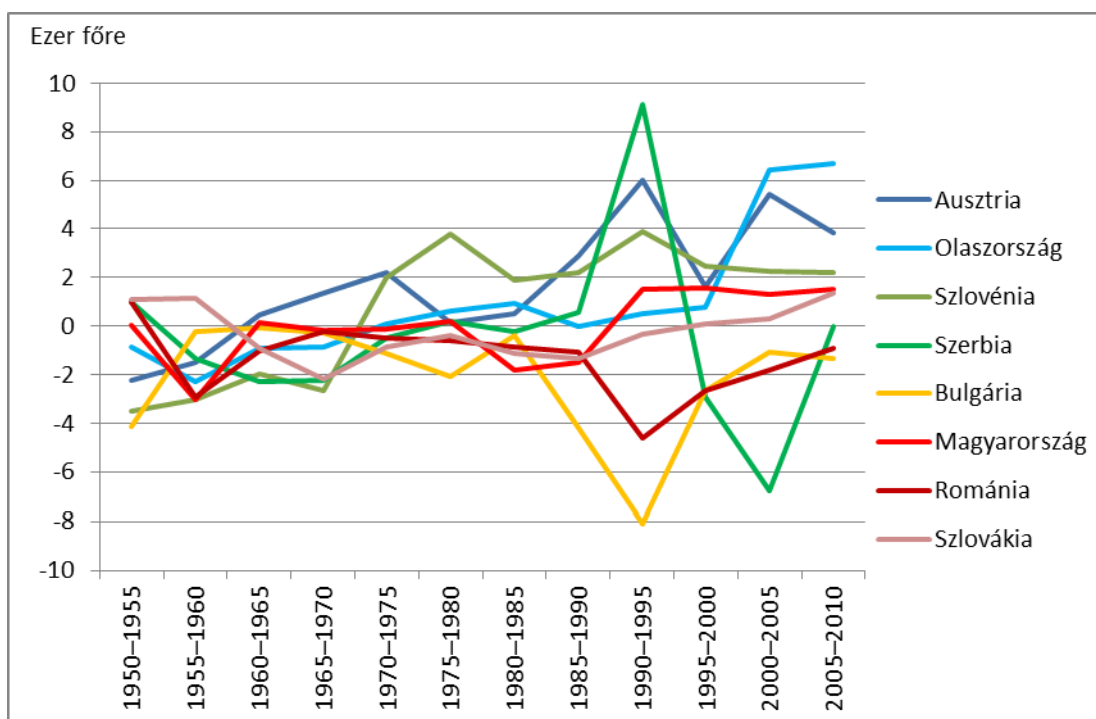
V. Regionális folyamatok: növekvő migrációs függőségek

Mint fentebb látjuk, jól érzékelhető, hogy Magyarország egyre intenzívebben kapcsolódik a migrációs folyamatokba és jelentősebb veszteségeket könyvelhet el fiatalabb korcsoportok és a magas iskolai végzettségűek körében, aminek számszerűsíthető következményei vannak a hazai társadalombiztosítási rendszerre.

Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a Magyarországra vonatkozó migrációs adatokat a délkelet-európai térség többi országához viszonyítva értelmezzük, mivel hazánk az európai gazdasági és migrációs folyamatokban nem elszigetelten, hanem a régió többi országához szorosan kapcsolódva vesz részt.

A SEEMIG-projekt a hosszú távú történeti folyamatokat elemző migrációs országtanulmányokat, illetve az egész régióra vonatkozó összefoglaló tanulmányokat készített, amelyek letölthetők a www.seemig.eu honlapról. A tanulmányok egyik fő üzenete, hogy bár a 20. század végére Európa összességében bevándorlási célterületté vált (szemben a korábbi évszázadokkal), de több régióban, különösen Délkelet-Európában az elvándorlás a legtöbb országban továbbra is jelentősebb, mint a bevándorlás. 2013. májusi sajtóanyagunkban már jeleztük, hogy a térség országai eltérő fejlődési pályákat futnak be. Ennek fő oka a térség eltérő gazdasági pályáiban keresendő, amely gazdasági különbségek mind az országok között mind az országokon belül tartósan fennmaradnak, sőt bizonyos szempontból egyre élesebbé válnak.

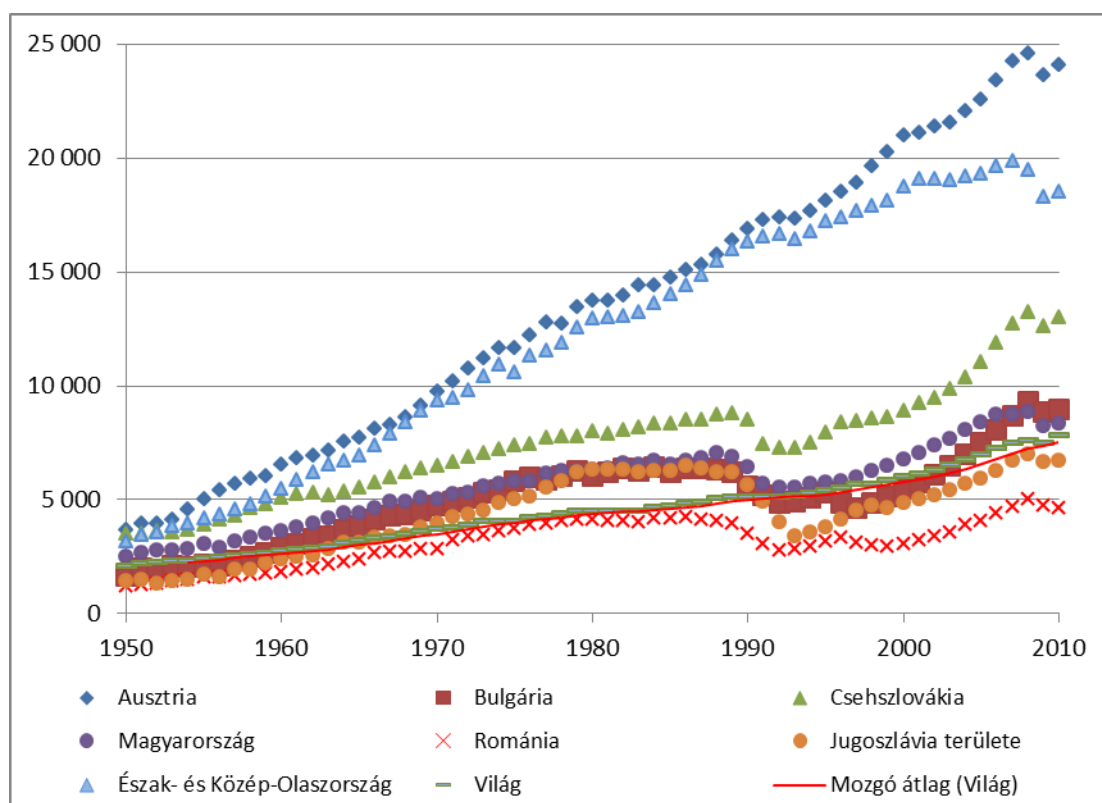
9. ábra. Nettó migrációs ráta a SEEMIG projekt által vizsgált országokban 1950 és 2010 között

Készítette: Ramon Bauer, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

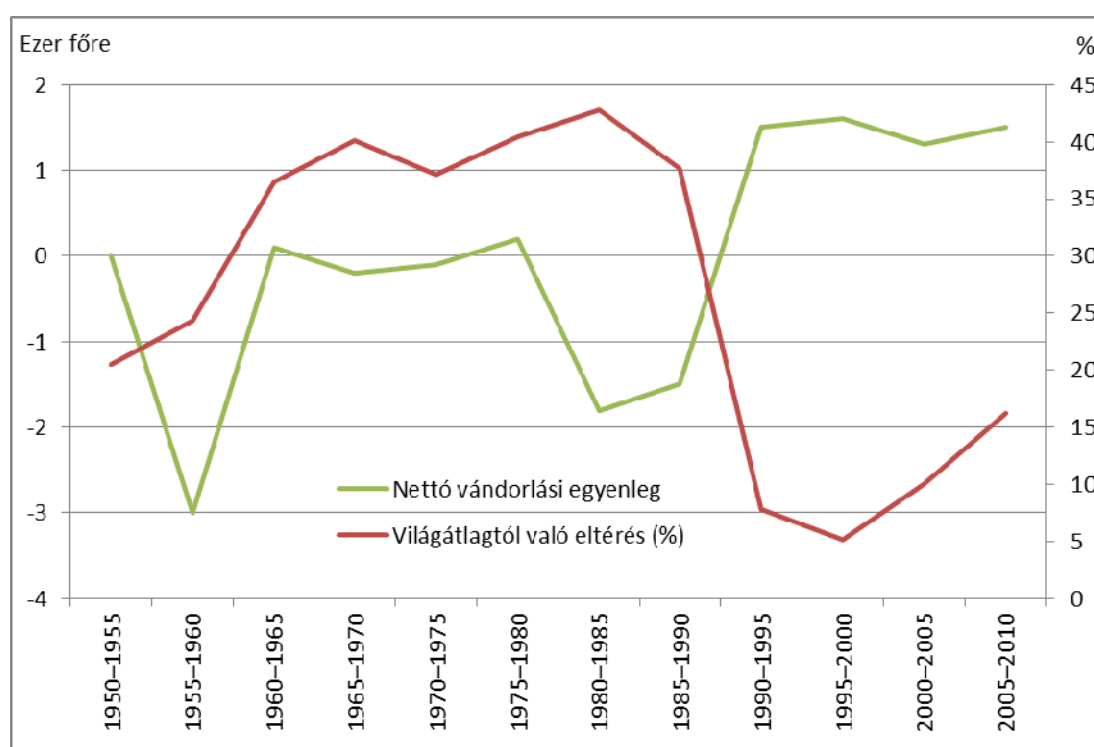
Régióink országai az 1950-es években még nagyon közel álltak egymáshoz gazdasági fejlettség tekintetében, ám azóta **egyre erősebb belső különbségek szabadalják**. A fejlett Ausztriával, Szlovéniával és Olaszországgal szemben Bulgária, Románia és Szerbia relatív világ gazdasági pozíciójában nem éri el az 1950-es évek szintjét. Más szóval, a térség keleti fele gyengébb gazdasági pozícióban van a világ gazdaság egészéhez képest, mint a második világháború után.

10. ábra. Egy főre jutó GDP a SEEMIG-országokban, 1950–2010

Készítette: Melegh Attila, SEEMIG projekt (2014). Forrás: Maddison adatbank, Geary-Khamis USD. Minden jog fenntartva.

11. ábra. Magyarország relatív gazdasági jóléte és a nettó vándorlás alakulása

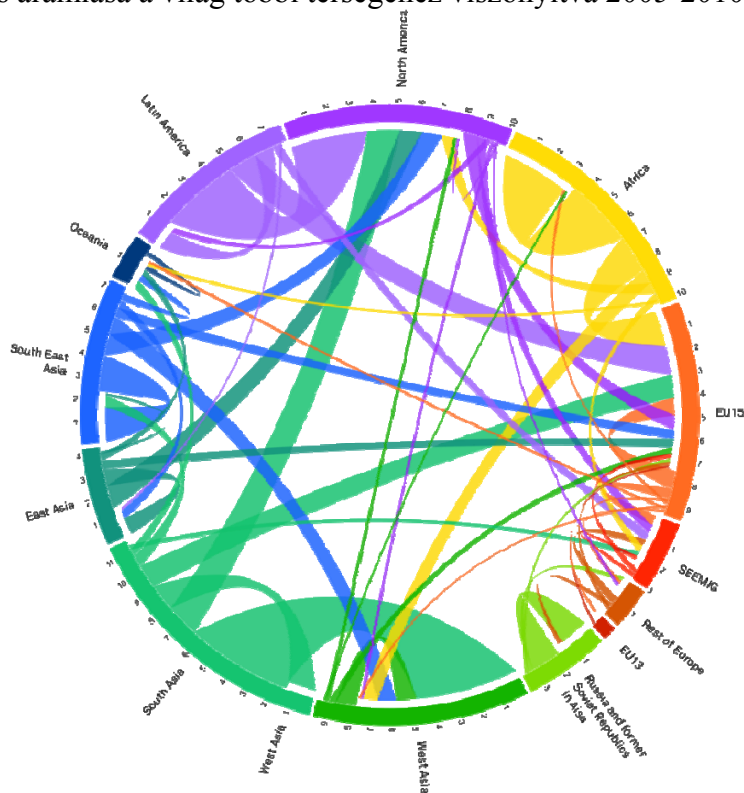

Készítette: Melegh Attila (2012). Forrás: UN–WPP adatbázis, Maddison-adatbank. Minden jog fenntartva.

Magyarország Szlovákiával együtt köztes pozícióban van a fent említett két pólus közt, bár **Magyarország a 2008-as válságtól kezdődően ismételten veszített relatív pozíciójából, és a rendszerváltás óta nem nyerte vissza azt a relatív pozíciót, ahol akkor állt a világgazdaság egészéhez képest.** Ennek köszönhető, hogy a térség ezen része, és részben Magyarország is gyorsuló elvándorlással kell, hogy szembenézzon.

Magyarország esetében jól látszik, hogy az 1990-es évek eleji gazdasági zuhanás esetében a migrációs ellensúlyt a növekvő bevándorlás adta a környező országokból. A térség elvándorló országai esetében is hasonló problémákkal kell szembenézni. Egy, a SEEMIG számára készített háttér tanulmány szerint⁷ a térség volt szocialista államai egyre nagyobb mértékben és a világ többi elvándorló térségéhez képest is a rendszerváltástól kezdődően és összehasonlításban egyre nagyobb mértékben támaszkodik az elvándorlók hazautalásaira.

12. ábra. A SEEMIG projekt által vizsgált országok be- és elvándorlóinak becsült migrációs áramlása a világ többi térségéhez viszonyítva 2005-2010 között

Data source: UN-WPP 2014

Visualized by P. Tóth & B. B. B.

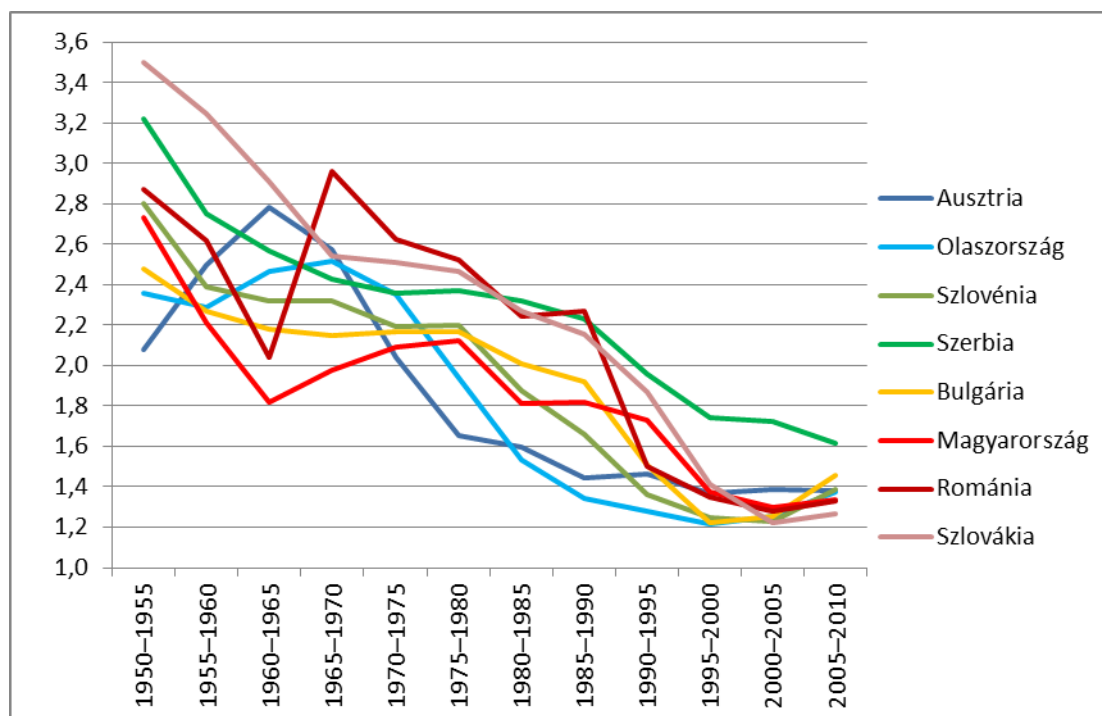
Készítette: Nikola Sander és Guy J. Abel (Vienna Institute of Demography), valamint Ramon Bauer, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

A vizsgált régió északnyugati része és Németország erőteljesen, de szelektíven vonzza magához a délkelet-európai munkavállalók különböző csoportjait. Úgy fogalmazhatunk, hogy a térség Magyarországtól délkeletre fekvő része rossz munkaerő-piaci folyamatokkal, illetve az elvándorlás negatív hatásaival küzd (szakképzettebb, társadalombiztosítási

⁷ Böröcz, József. "Regimes of Remittance Dependency: Global Structures and Trajectories of the Former Soviet 'Bloc'." Manuscript, 2012

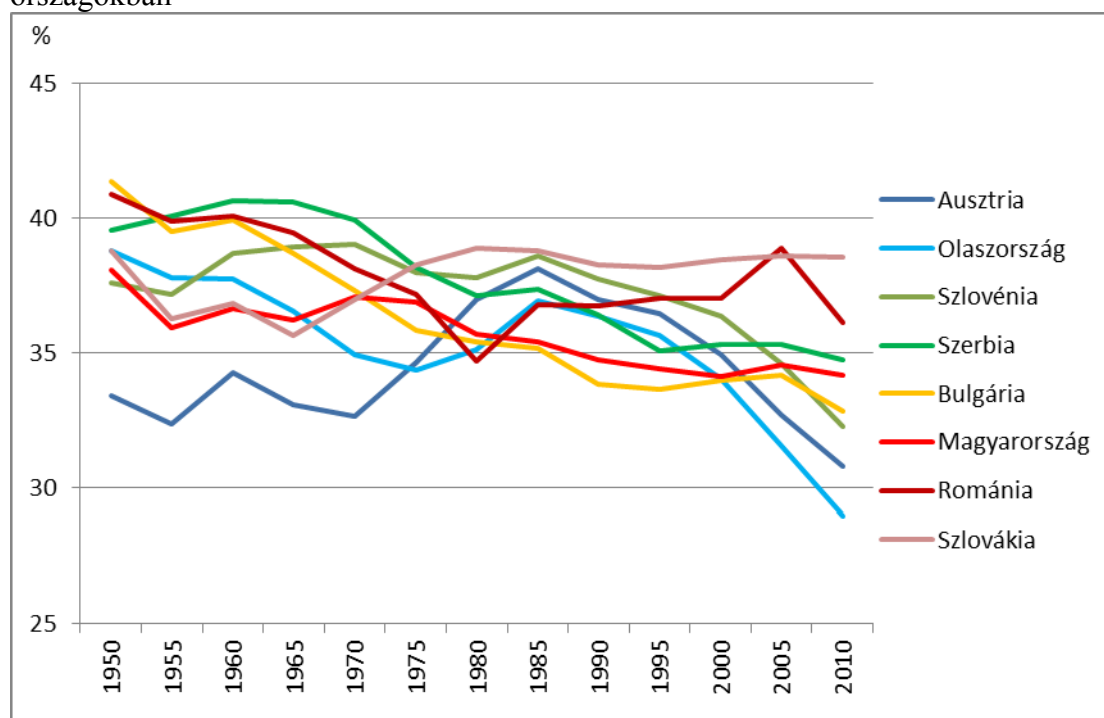
szempontból befizetői és fiatalabb népességet veszít el), miközben a demográfiai folyamatai sem jobbak, sőt halandósági szempontból rosszabbak Ausztriánál és Olaszországnál.

13. ábra. Teljes termékenység 1950 és 2010 között a SEEMIG projekt által vizsgált országokban

Készítette: Ramon Bauer, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

14. ábra. 15–39 évesek részaránya 1950-2010 között a SEEMIG projekt által vizsgált országokban

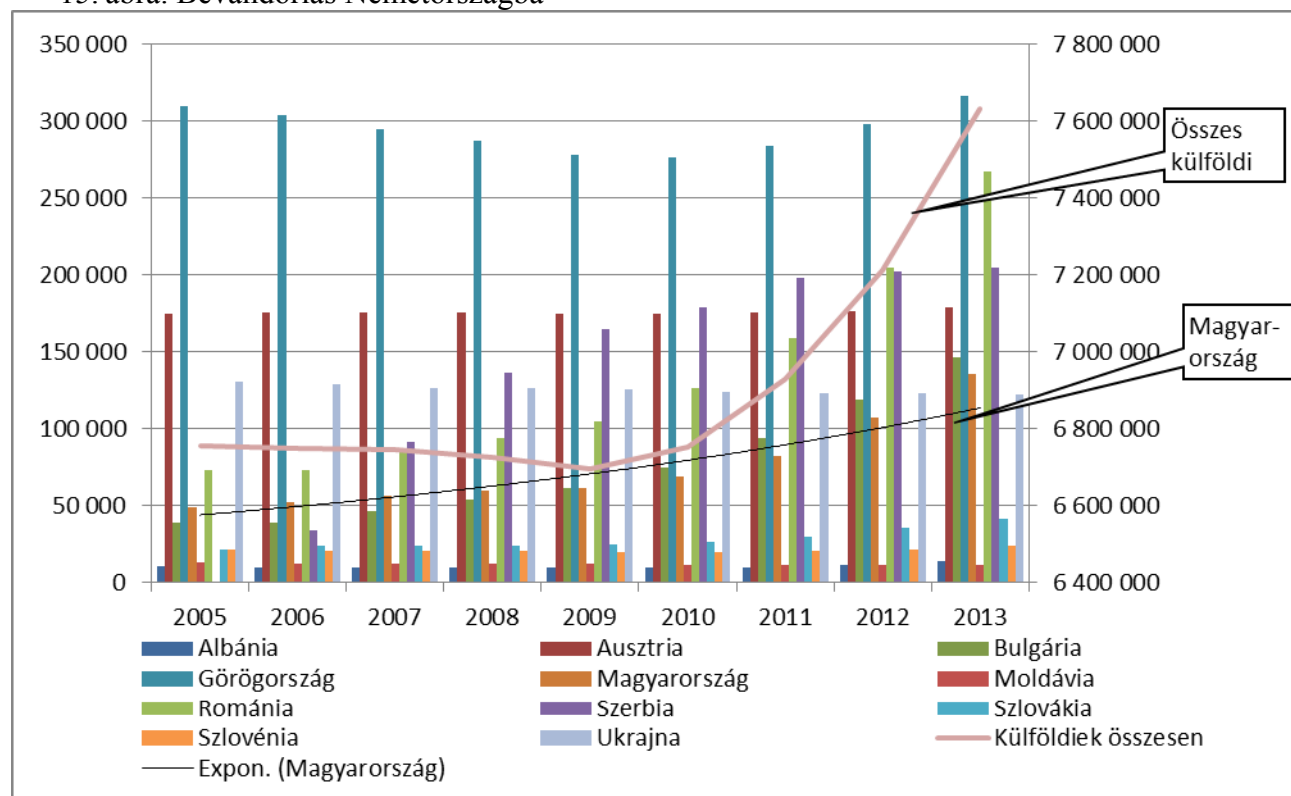

Készítette: Ramon Bauer, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

A vizsgált térség egy része, benne Magyarország is, egyenlőtlen viszonyban van a tőle nyugatabbra fekvő területekkel – főképp Németországgal, de Ausztriával is – migrációs és a munkaerőpiachoz közvetlenül kapcsolódó gazdasági folyamatok tekintetében.

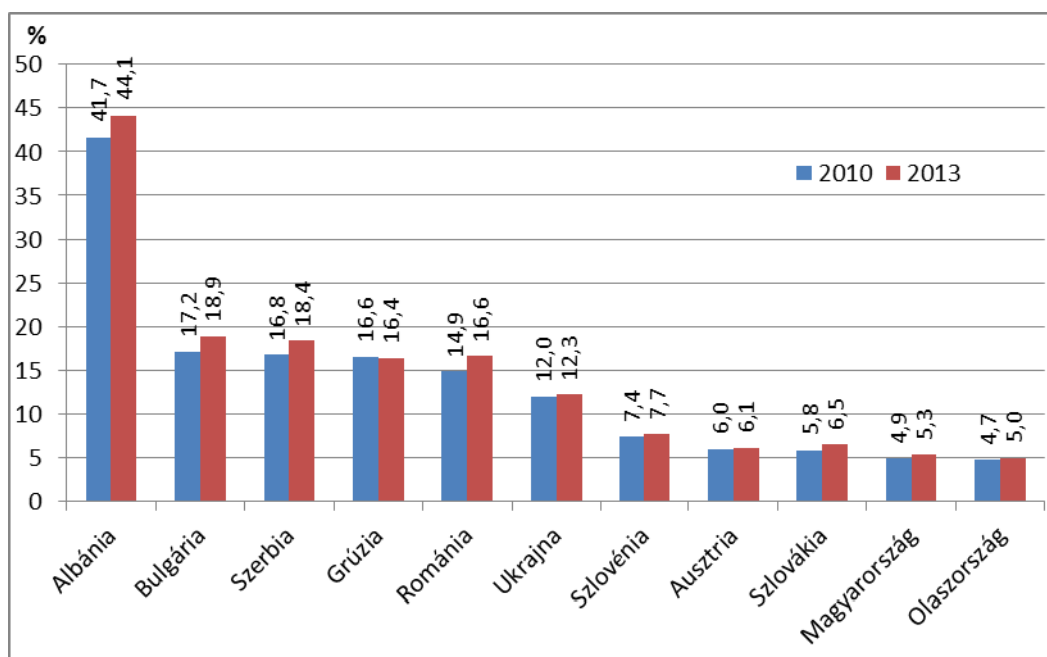
Hangsúlyozandó, hogy **Magyarország ezen térségen belül még az alacsonyabb kivándorlási rátával rendelkező országok közé tartozik.** Amennyiben a születési ország szerinti ENSZ-adatokat vesszük alapul, akkor jól látszik, hogy **keleti szomszédjaihoz képest Magyarország nagyobb népességmegtartó erővel rendelkezik, ám a növekvő elvándorlást nem ellensúlyozza növekvő bevándorlás,** mint Ausztria vagy Olaszország esetében. Amennyiben a németországi adatokat vesszük alapul, nagyon jól látszik, hogy a válság óta folyamatosan növekvő németországi munkaerő-piaci keresletet kielégítendő a Magyarországról való elvándorlás is egyre nő Németország irányába. Ez azonban még mindig nem a legerősebb emelkedés – más, térségbeli országokból nagyobb arányban nőtt a Németországba vándorlók száma. Hosszú távú, történeti perspektívából nézve azonban **Németország Magyarország egyik legfontosabb történelmi partnere migráció szempontjából, ami a kapcsolat útfüggősége miatt döntően kihathat a vándorlási kapcsolat jövőbeli alakulására.**

15. ábra. Bevándorlás Németországba

Készítette: Melegh Attila (2014). Forrás: Destatis. Minden jog fenntartva.

16. ábra. Délkelet-európai országokból elvándorlók megoszlása a jelenlévő népesség százalékában, 2010/2013 (születési ország szerint)

Készítette Boris Muratovic és Melegh Attila. Forrás: ENSZ, SEEMIG projekt (2014). Minden jog fenntartva.

VI. A migrációs adatrendszerek reformjának stratégiája

A fenti folyamatok fényében a SEEMIG projekt kiemelten fontosnak tartotta, hogy **komplex nemzeti, lokális és transznacionális szinten egyaránt megfogalmazott stratégiát állítson össze a migrációs folyamatok kezelésére, különös tekintettel a vonatkozó statisztikai adatrendszerek reformjára.**

Az alábbi ajánlások komplex stratégiát tartalmaznak, amely az adatgyűjtés, adatfelhasználás és stratégiaalkotás helyi és országos szintű fejlesztési lehetőségeit tárja fel. A SEEMIG szakértői csoportja azon az állásponton van, hogy **a migrációs statisztikai rendszerek fejlesztése** (beleértve a migrációhoz kapcsolódó demográfiai és humántőke-statisztikát is) **csak különböző szinteken történő, összehangolt lépések eredményeként történhet meg.** Ezen komplex lépéssor nélkül a migrációs statisztika továbbra is alapvetően hiányos marad, és nem nyújt kielégítő információforrást sem a döntéshozók, sem a közvélemény számára.

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk azokat a részletes szakmai ajánlásokat, amelyeket a SEEMIG migrációs statisztikai stratégia és a SEEMIG cselekvési terv tartalmaz (hamarosan elérhetőek a www.seemig.eu honlapon).

1. **A migrációs statisztika rendszerszintű fejlesztéséhez az adminisztratív adatrendszerek integrálására van szükség,** különben a statisztikai szolgálatok nem lesznek képesek gyorsan és megbízhatóan adatokat szolgáltatni a kapcsolódó szakpolitikai kérdésekben. Az **egydi statisztikai azonosító (PIN)** bevezetése, amely révén adatvédelmi szempontból is megfelelő lehetőség nyílik a

regiszteradatok összekapcsolására, kiemelten fontos. Ennek érdekében fel kell készíteni a közigazgatási intézményrendszert egy ilyen integrált rendszer kezelésére és használatára. Európai szinten lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy szisztematikusan követni lehessen az elvándorlást az **adatrendszeréből való kijelentkezés, vagy kijelentkeztetés** rendszerének fejlesztése révén. Az egyes adatrendszerek adatfelvételében szükséges **új, migrációtörténetre vonatkozó kérdéseket** bevezetnünk, illetve a születési országra vonatkozó kérdést minden adatrendszer kérdéssoraiban szerepeltetnünk kell. **Harmonizálni kell** az adatrendszerekben szereplő definíciókat, kategóriákat. A magyarországi integrációs törekvéseket össze kell kapcsolni más országokéval, és a SEEMIG javasolja az európai lakcím-bejelentési rendszer egységesítését a migrációs statisztika európai adminisztratív rendszerének reformja érdekében.

2. Javasoljuk egy olyan, az államigazgatás különféle szereplőiből létrehozott állandó, a migrációval és annak társadalmi hatásaival foglalkozó testület létrehozását, amelyik össze tudja hangolni a szerteágazó államigazgatási és más nyilvántartásokat, valamint támogatni, kezdeményezni képes a statisztikai és egyéb vizsgálatok adatrendszereinek folyamatos felülvizsgálatát. A bizottság tagjainak, illetve a megbízott kutatóknak feladata lenne, hogy az adatok, illetve a hosszú távú folyamatok vizsgálata alapján rendszeres időközönként **alapelemzéseket végezzenek és tájékoztassák a magyar döntéshozókat, valamint a közvéleményt** a migráció és a társadalmi és gazdasági fejlődés összefüggéseiről. A bizottság tevékenysége, bár célja Magyarország migrációs folyamatainak monitorozása, csak akkor lehet sikeres, ha az illeszkedik és beépül hazánk nemzetközi kapcsolatrendszerébe és olyan globális szintű szervezetek törekvéseibe, mint az ENSZ, az OECD, az Eurostat és a Világbank, amelyek egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek **globális adatrendszerek és becslési módszerek** létrehozása és fejlesztése érdekében. Ezen adatrendszerek mind jobb hasznosítása és beépítése a hazai adatrendszerekbe hazánk eminens érdeke. Magyarország emellett részt kíván venni egy, a térség transznacionális adatrendszereinek fejlesztését és a folyamatok elemzését hivatott és a SEEMIG transznacionális stratégia céljaként megjelölt regionális bizottság munkájában.
3. A fentiekben ismertetett nemzeti és regionális szintű elemzésekhez a SEEMIG projekt kifejlesztett egy, a nemzeti adatokat felhasználó, és példaértékű / mintaként felmutatható **transznacionális migrációs adatbázist**, amelynek fenntartása és fejlesztése különös stratégiai fontossággal bír. A SEEMIG projekt **helyi migrációs adatbázis**-prototípusokat is létrehozott, amelyek elengedhetetlenek lesznek a hatékony helyi és fejlesztési stratégiák megalkotásához. Jelentős közérdek, hogy az ilyen adatbázisok létrejöjjenek, megfelelő statisztikai és szakértői támogatás mellett. A SEEMIG projekt kiemelten fontosnak tarja, hogy olyan hazai és transznacionális partnerségek jöjjenek létre nemzeti kormányok, statisztikai hivatalok, kutatóintézetek és helyi önkormányzatok között, amely partnerségek összefogással tudnak felülkerekedni a jelenlegi kapacitáshiányokon és jó minőségű, megbízható adatokkal támogatják a migrációval összefüggő tényeken alapuló döntési igényeket.
4. A különböző adatgyűjtések (pl. munkaerő-felmérés, egyéb kérdőíves felmérések) **statisztikai mintájának javítása, fejlesztése** (mintanagyság növelése, nyelvi problémák megoldása) elengedhetetlen lépés. Szükséges a SEEMIG projektben már részben kifejlesztett és kipróbált **új típusú, országos és helyi kérdőíves**

vizsgálatok megtervezése és lefolytatása, hiszen ezek nélkül a vándorlók összetétele életkor, iskolai végzettség és egyéb jellemzők alapján nem ismerhető meg. Fontos felmérni az egyes migráns csoportok életstratégiáját, valamint a helyi lakosság viszonyulását a ki- és bevándorlókhoz. Ugyancsak elengedhetetlen, hogy az országos, regionális vagy helyi szinten készülő népesség-előreszámítások figyelembe vegyék a SEEMIG projekt által kifejlesztett új, a **történeti trendeken alapuló migrációs hipotéziseit**, amely a migrációs folyamatok várható jövőbeli alakulásával kapcsolatban fogalmaznak meg állításokat.